

УДК 159.923:800.892+316.77 (043.3)

Лисенко Любов Володимирівна,
кандидат культурології, доцент кафедри мов
Національної музичної академії України
ім. П. І. Чайковського
lysenko.agapi@gmail.com
ORCID 0000-0002-4673-5773

ШТУЧНІ МОВИ У ФОКУСІ ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Мета статті – аналізуючи штучні мови як феномен лінгвокультури, розглянути їх в ролі комунікативно-когнітивного засобу міжособистісного та міжнаціонального діалогу. Простежити процес створення штучних (планових) мов та мотивацію до лінгвоконструювання. З'ясувати, чи є штучні мови конкурентоспроможними по відношенню до мов природних. Довести, що вивчення мов з лінгвокультурологічного ракурсу відкриває перспективу не лише звичайного спілкування, а й пізнання культур різних народів на глибинному етноментальному рівні. **Методологія дослідження** ґрунтується на антропоцентричному підході до вивчення культур крізь призму мов. **Наукова новизна** полягає у дослідженні феномена штучних мов з лінгвокультурологічного ракурсу у якості конкурентних лінгвокультурних посередників, що мають на меті спростити міжособистісну і міжнародну комунікацію. **Висновки.** У царині лінгвокультурології беззаперечна перемога належить природним мовам, які, на відміну від планових, крізь багатство етнічного забарвлення розкривають перед нами всю свою ментальну красу і неповторність. І це виявляється сильнішим та привабливішим за будь-які універсальні логіки й доцільності штучно створених комунікативних засобів. При тому більша в порівнянні зі штучними складність природних мов не заважає останнім виконувати функції *lingua franca*, компенсуючи меншу зручність їхнього вивчення економічними мотиваційними важелями доцільності їхнього використання, що робить ці мови набагато більш успішними в якості засобів інтернаціональної комунікації. Водночас доба постмодерного «просторового повороту», яка невпинно збільшує об'єм комунікації, відкриває нові можливості в застосуванні планових мов та інших штучних лінгвоконструктів. А подальша комп'ютеризація та роботи по створенню штучного інтелекту вже призвели до побудови цілого Всесвіту віртуальної реальності. Проте, вирішуючи багато локальних завдань з комунікації та створення закритих лінгвопросторів, штучні мови не в змозі допомогти людині в досягненні глобальної мети – не лише передати або отримати інформацію, але збагнути повноту її змісту. Та разом з цим пізнати всю глибину Всесвіту іншої людини, етносу чи нації. Натомість вивчення природної мови іншого народу несе в собі повноту когнітивної функції. Адже не лише транслює набір послань, а й дозволяє пізнавати іншу культуру в усій повноті її ментального світовідчуття. І цим робить можливим справжнє взаєморозуміння – чи то на індивідуальному, чи на інтернаціональному рівні.

Ключові слова: культура, лінгвокультурна ідентичність, ментальність, природна мова, штучна мова, універсальна мова, лінгва франка, лінгвоконструювання.

Лысенко Любовь Владимировна, кандидат культурологии, доцент кафедры языков Национальной музыкальной академии Украины им. П. И. Чайковского

Искусственные языки в фокусе лингвокультурологического исследования

Цель статьи - анализировать искусственные языки как феномен лингвокультуры, рассмотреть их в роли коммуникативно-когнитивного средства межличностного и междунационального диалога. Проследить процесс создания искусственных (плановых) языков и мотивацию к лингвоконструированию. Выяснить, являются ли искусственные языки конкурентоспособными по отношению к языкам естественным. Доказать, что изучение языков с лингвокультурологического ракурса открывает перспективу не только обычного общения, но и познания культур разных народов на глубинном этноментальном уровне. **Методология исследования** основана на антропоцентрическом подходе к изучению культур через призму языков. **Научная новизна** заключается в исследовании феномена искусственных языков с лингвокультурологического ракурса в качестве конкурентных лингвокультурных посредников, которые имеют цель упростить межличностную и международную коммуникацию. **Выводы.** В области лингвокультурологии безоговорочная победа принадлежит естественным языкам, которые, в отличие от плановых, благодаря богатству этнического колорита раскрывают перед нами всю свою ментальную красоту и неповторимость. И это, в конце концов, оказывается сильнее и привлекательнее любых универсальных логик и целесообразности искусственно созданных коммуникативных средств. К тому же большая по сравнению с искусственными сложность естественных языков не мешает последним выполнять функции *lingua franca*, компенсируя меньшее удобство их изучения экономическими мотивационными рычагами целесообразности использования, что делает эти языки гораздо более успешными в качестве средств международной коммуникации. В то же время эпоха постмодернистского «пространственного поворота», которая постоянно увеличивает объем коммуникации, открывает новые возможности в применении плановых языков и других искусственных лингвоконструктов. А дальнейшая компьютеризация и работа по созданию искусственного интеллекта уже привели к построению целой Вселенной виртуальной реальности. Однако, решая многие локальные задания коммуникации и создания закрытых лингвопространств, искусственные языки не в состоянии помочь человеку в достижении глобальной цели – не только передать или получить информацию, но и понять полноту ее содержания. И вместе с этим познать всю глубину Вселенной другого человека, этноса или нации. Изучения естественного языка другого народа несет в себе полноту когнитивной функции. Это не только транслирует

набор посланий, но и позволяет познавать другую культуру во всей полноте ее ментального мироощущения. И этим делает возможным настоящее взаимопонимание – как на индивидуальном, так и на международном уровне.

Ключевые слова: Культура, лингвокультурная идентичность, ментальность, естественный язык, искусственный язык, универсальный язык, лингва франка, лингвоконструирование.

Lysenko Liubov, PhD, Department of Languages, National Music Academy of Ukraine named after Petro Tchaikovsky.

Artificial language in the focus of linguistic and cultural study

The purpose of the article is analyzing the phenomenon of artificial languages as a linguacultural phenomenon, considering them as communicative and cognitive means of interpersonal and interethnic dialogue. Trace the artificial (planned) languages and research motivation to construct them. Determine whether artificial languages anywhere in relation to natural language. Prove that learning languages with linguistic and cultural perspectives offer the prospect not only of regular communication and knowledge and cultures of different peoples to an ethnic-mental deep level. **The methodology** is based on the anthropocentric approach to the study of cultures through the prism of language. **The scientific novelty** lies in the study of the phenomenon of artificial languages from the linguacultural perspective as competitive linguistic and cultural mediators aimed at facilitating interpersonal and international communication. **Conclusions.** In the field of lingual culture, undeniable victory belongs to natural languages, which, unlike the routine, through the ethnic richness of color reveal to us all their mental beauty and uniqueness. This, after all, is stronger and more attractive for any universal logic and feasibility of artificial means of communication. This increase compared with the artificial complexity of the natural language does not prevent the latter serve lingua franca, offsetting lower their usability study of motivational levers economic feasibility of their use, which makes the language much more successful as a means of international communication. However, the postmodern era of "spatial turn," which is continually increasing the volume of communication, opens new possibilities in the use of language planning and another artificial linguistic object. Further computerization and work to create artificial intelligence have led to the construction of a virtual reality universe. However, solving many local problems of communication and the creation of closed linguacultural space artificial language is not in a position to help people solve the global problem - not only transmit or receive information but to understand the fullness of its meaning. Along with this to know the depth of the universe of another person, ethnic group, or nation. Instead of studying the natural language of a people is cognitive function completeness. It not only transmits a set of messages but also allows us to know another culture in its entirety mental attitude. It enables real understanding - whether on an individual or an international level. Solving many local problems of communication and the creation of closed linguistic space artificial language is not in a position to help people solve the global problem - not only transmit or receive information but to understand the fullness of its meaning. Along with this to know the depth of the universe of another person, ethnic group, or nation. Instead of studying, the natural language of people is cognitive function completeness. It doesn't only transmit a set of messages, but also allows knowing another culture in its entirety mental attitude. And it enables true understanding - whether on an individual or an international level.

Key words: culture, linguacultural identity, mentality, natural language, artificial language, a universal language, lingua franca, lingual construction.

Актуальність теми дослідження. Кожен народ створює свій унікальний лінгвокультурний простір, але в добу незворотних глобалізаційних зрушень існувати в ізолюваному мовному середовищі постійно – завдання майже нездійсненне. Рано чи пізно доведеться відкрити свої двері у широкі світи і зустрітися з розмаїттям інших лінгвокультур. Тому питання глибокого міжнаціонального діалогу та здатності до взаєморозуміння, що завжди хвилювало людство, звучить сьогодні по-новому актуально. Подекуди від цього залежить сама можливість подальшого існування учасників глобальної взаємодії – від окремих особистостей до цілих імперій. А зі стрімким розвитком кібернетики феномен штучних мов у якості комунікативних посередників знов і знов потрапляє у фокус наукової уваги.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Оскільки у добу постмодерного «просторового повороту» комунікація між людьми здійснюється переважно у письмовій формі через різноманітні соціальні мережі, а інструмент передачі інформації, тобто мова, набуває значних трансформацій, ми маємо низку робіт, присвячених вивченню феномену штучних мов [3; 4; 5; 6; 7; 8], що є продуктом цієї комунікації. Науковий інтерес викликаний також тим, що на великі екрани виходять фільми, в яких герої послуговуються штучними мовами, сконструйованими як професійними філологами, так і аматорами. Але не всі науковці вважають за доцільне брати ці лінгвокультурні феномени у фокус уваги [5]. Втім, невпинний розвиток кібернетики та необхідність швидкої і спрощеної комунікації дає привід передбачити піднесення наукової зацікавленості у темі та появи нових ґрунтовних робіт, а не лише поодиноких статей.

Мета дослідження – аналізуючи штучні мови як феномен лінгвокультури, розглянути їх у порівнянні з природними в ролі комунікативно-когнітивного засобу міжособистісного та міжнаціонального діалогу. Простежити процес створення штучних (планових) мов та мотивацію до лінгвоконструювання. З'ясувати, чи є штучні мови конкурентоспроможними по відношенню до мов природних. Довести, що вивчення мов з лінгвокультурологічного ракурсу відкриває перспективу не лише звичайного спілкування, а й пізнання культур різних народів на глибинному етноментальному рівні.

Виклад основного матеріалу. Окрема етнолінгвоспільнота не може завжди існувати в ізолюваному лінгвокультурному середовищі. Ф. де Соссюр писав: «Неможливо знайти таку мову, яка б знаходилась у стані спокою та нерухомості» [8, с. 47]. Рано чи пізно кожен народ відкриває двері у широкий світ і там

бачить лінгвокультурну мозаїку інших народів. Можна лише уявити, наскільки біднішою була б культура сучасної Італії або Франції без взаємообміну з культурами стародавньої Греції та Близького Сходу, який активно здійснювався в період Римської Імперії. Тому питання міжнаціонального діалогу, що завжди хвилювало людство, залишається відкритим, починаючи з часів сумнозвісної Вавилонської вежі. Піти у його вирішенні можна двома шляхами:

- універсалізацією засобів спілкування;
- поглибленням засобів взаєморозуміння та взаємозбагачення.

І тут доцільно висунути важливу тезу: якби мова була не більше, ніж комунікативний засіб, люди давно вже обмежилися б однією універсальною мовою зі спрощеною регулярною граматиною і перетворили би її на *lingua franca*. Цю роль в давні часи намагалися взяти на себе латина, давньогрецька, а в сучасному світі – англійська, іспанська, арабська чи російська. За часів великих імперій (Македонської, Римської, Іспанської, Британської та Російської, а також Арабського халіфату) колонізатори прагнули поширювати свою культуру також через примусове нав'язування мови або її простонародного варіанту (*Latina vulgaris*) колоніям, і це їм частково вдавалося. При цьому часто ці мови не зберігали в собі ознак літературної норми, та здебільшого переростали або в інші мови, або в діалекти чи навіть у мовні гібриди, проходячи крізь неминучу мовну інтерференцію, викликану процесом зближення та подальшої лінгвокультурної гравітації.

Проте, використання «живої» природної мови задля досягнення комунікативних цілей – не єдиний можливий варіант вирішення проблеми порозуміння між представниками різних лінгвокультур. Цікавим фактом, який підтвердив потребу в упровадженні загальноприйнятої і загальнозрозумілої мови міжнародного спілкування, головною функцією якої є комунікативна, було винайдення штучних мов, кульмінацією та найвдалішим прикладом яких стала мова есперанто.

Варшавський лікар Л. Заменгоф 1887 р. розробив проект мови міжнародного спілкування, якій згодом вдалось перетворитися на найпоширенішу штучну (тобто планову) лінгвомодель і навіть показати високу функціональність в деяких сферах буття [3]. Всупереч поставленій меті – стати мовою, яка спрощує та вирішує передусім комунікативні задачі, есперанто поширилась також у вимір мистецтва. Есперанто почали перекладати класику світової літератури, складати оригінальні поетичні твори, співати пісень та писати літературу. Таким чином, штучна мова почала жити власним культурним життям [2]. Саме слово *esperanto* («той, що сподівається») [5, 36]. Л. Заменгоф використовував не в якості назви нової мови, а як власний псевдонім, мову ж він назвав *Internacia lingvo* або *Lingwe universala*, що означає міжнародна мова. Есперанто, створена на основі латинського алфавіту, в ідеалі повинна була отримати статус офіційної мови міжнародного спілкування. Проте, за понад 126 років поставленої мети все ще не досягнуто, незважаючи навіть на той факт, що есперанто простіша за всі природні національні мови, а кількість її носіїв у різні часи досягала кількох мільйонів.

Разом з цим, як і будь-яке штучне явище, лінгвоконструкт есперанто викликав не лише прихильність серед публічних людей, а й жорстку критику. Скептики есперанто вважають її достатньо повноцінним комунікативним засобом, але відбирають в неї право бути самодостатнім лінгвокультурним феноменом, тобто бути чимось більшим, аніж лексично-граматичним модулем. Прихильники ж есперанто, порівнюючи її з будь-якими природними мовами, наполягають, що завдяки регулярній граматиці, латинській абетці та потужній системі словотворення вона є найлегшою, найзручнішою для самостійного вивчення та більш функціональною у вжитку.

В основу есперанто було покладено логіку, тому вона, на відміну від геть усіх природних мов світу, майже не містить виключень. Мовознавець І. Бодуен де Куртене, який дуже цікавився штучними мовами, зміг вивчити есперанто з рекордною швидкістю – за 20 годин. Письменник Л. Толстой також був переконаний в необхідності вивчати есперанто і вважав засвоєння європейцями однієї мови справою найвищого ступеня важливості, хоча особисто йому вивчення есперанто вартувало більших зусиль, ніж І. Бодуену де Куртене.

Варто зауважити, що Л. Заменгоф не був першим у намаганнях створити єдину загальновизнану мову міжнародного спілкування. Згідно з історичними даними такі спроби були зроблені в 12 ст. черницею Гільдегардою Бінгенською. Пізніше одним із новаторів в мовному конструктивізмі став філософ Ф. Бекон, який у 17 ст. висунув ідею філософської граматики – науки, спроможної створити універсальну мову. Після нього виплекати свою раціональну мову намагався французький філософ Р. Декарт. І це бажання виготовити загублений у Вавилонській вежі загальномовний ключ не послаблюється й донині. Про це красномовно свідчить величезна кількість штучних мов, створених до і після есперанто.

Існує два способи виготовлення цього ключа: на основі існуючих мов – апостеріорні мови (від *a posteriori*), або створенні «з чистого аркушу» – апріорні (від *a priori*). Серед останніх варто згадати вже післявоєнні розробки другої половини 20 ст. – штучні мови логлан та ложбан, справжні зразки торжества логіки в царині словотворення. Не припиняється виникнення штучних мов і сьогодні, при цьому

народжуються вони іноді навколо сучасних субкультур (програмісти, блогери, геймери, рокери тощо), а іноді – і в серцевині окремих культурних витворів: наприклад, мовою адуні розмовляє населення Західного Середзем'я – зрозуміло, що у романах Д. Толкіна «Хобіт» та «Володар перстнів»; у героїв культового блокбастера «Аватар» можна навчитися мові на'ві. Л. Поліщук у своїй статті «Стилістика вигаданих мов у трилогії Дж. Р. Р. Толкіна «Володар Перстнів» пише наступне: «Звучання кожної з цих мов характеризує народ: плавна, багата голосними і сонорними звуками мова ельфів пестить слух; грубо, жорстко звучить «чорна мова» орків. Таємну мову гномів представлено небагатьма назвами, незграбними і енергійними, як і самі гноми. Для характеристики жителів Рохана Толкін використовує справжню староанглійську мову, вживаючи імена і назви зі староанглійським корінням» [8, 178].

Наразі існує понад 500 штучних мов. Але звичайний або штучний алфавіт та набір лексичних одиниць й усталених фразеологічних виразів не завжди були єдиними складовими конструкторського мовного набору, так само, як і не лише лінгвісти ставали конструкторами нових засобів універсальної комунікації. Напрочуд цікавим з точки зору поєднання вимірів мови і культури, а саме музичного мистецтва, виявився винахід французького музиканта Ж. Сюдра. Він уславив своє ім'я тим, що 1823 р. презентував проект штучної уніфікованої апріорної мови під назвою сольресоль на основі семи нот діатонічного звукоряду (хоча досвід кодування літер нотами був відомий і до цього). Відповідно, абетка мови містила 7 літер, а сама мова – 7 односкладових слів, 49 двоскладових, 336 трискладових та 2268 чотирискладових (загальна кількість слів – 2660). Відтворювати сольресоль можна в кілька способів, серед яких є й суто музичні – співом чи грою на музичному інструменті. Наприклад, вираз «я кохаю тебе» можна передати за допомогою комбінації нот до-ре мі-ля-сі до-мі.

Цей не просто лінгвістичний, але, на відміну від есперанто, вже цілком лінгвокультурний винахід зацікавив не лише вчених – великий інтерес сольресоль викликала у військових, які планували використати її в якості системи комунікації на полі бою. Це нагадує про багатий досвід застосування простих музичних сигналів у мілітаристичних культурах багатьох народів, серед яких успішним був досвід українських козаків: для сповіщення різних підрозділів під час битви вони використовували не лише традиційні сурми та тулумбаси (прообраз сучасних литавр), а й гру на бандурі та спів.

Секрет успіху сольресоль на першому етапі її розповсюдження пов'язаний серед іншого також із особливим статусом класичної музики в першій третині 19-го століття, коли вона вийшла за межі великосвітських музичних салонів та перетворилася на універсальну мову людських емоцій. Водночас досвід декодування невербальних послань музичного тексту засобами звичайної вербальної мови існував у царині музики ще раніше, в епоху середньовіччя, а свого апогею досяг в творчості генія цивілізації Йоганна Себастьяна Баха, який перетворював окремі нотні фрази в знакові цитати. І таким чином надавав своїм музичним творам риси гіпертекстуальності.

Показово, що на початковому етапі мова Ж. Сюдра отримала багато схвальних відгуків, серед яких – висока оцінка від самого В. Гюго. Почесні нагороди на Міжнародній виставці в Парижі 1851 р. та Лондонській виставці 1862 р. підтвердили високу популярність цієї ідеї. Але вже наприкінці 19 ст. мистецька мова сольресоль поступається першістю простішій та гнучкішій комунікативній мові есперанто.

В свою чергу есперанто на початку свого існування теж користувалася великим успіхом, адже позиціонувалася, як глобальна мовна панацея від будь-якого непорозуміння між націями. А проста граматична система та стрімка швидкість опанування зробили есперанто надзвичайно доступною великому колу adeptів. В якийсь момент на початку 20-го століття есперанто навіть назвали мовою світової революції, а кількість її носіїв станом на сьогодні за різними оцінками сягає від одного до двох мільйонів. Але Друга світова війна та наступна після неї гегемонія Сполучених Штатів загальмували глобальне культивування штучних мов, відкривши знову широку дорогу англійській в якості *lingua franca*. При цьому використанню англійської в якості інтернаціональної не завадила її більша складність у порівнянні з есперанто, адже, за висновками експертів, в той час, коли на вивчення останньої витрачається всього 150 годин, опанування англійською вимагатиме вдесятеро більше часу – близько 1500 годин. Натомість доцільність її використання напряму пов'язана з інтеграцією у глобальну економіку, що є сильним мотиваційним стимулом її опанування.

Водночас потужного розвитку, особливо від 1939 р., набула культурологія, яка в поєднанні з мовними науками у другій половині 20-го століття утворила своє відгалуження – лінгвокультурологію. Саме завдяки їй на перший план у вивченні та використанні мов, доповнюючи комунікативні функції, вийшла когнітивна складова. Тобто можливість за допомогою мови не лише зрозуміти текст на первинному рівні, а осягнути його глибинний зміст, відчутти його історичний контекст та культурно-ментальне забарвлення. І хоча прихильники есперанто за її більш ніж столітню історію створили велике культурне тло існування цієї штучної мови, в галузі перекладу вона все одно не може позбутися печатки посередника між іншомовним реципієнтом та мовою оригіналу. А сучасні фахівці дедалі частіше зазначають, що саме рідна етносу мова несе на собі максимальне лінгвокультурне навантаження, оскільки

набагато глибше розкриває саме контекстуальний зміст твору, тоді як «розчленування мови на слова і правила – це є лише мертвий продукт наукового аналізу» [1, 94].

Наукова новизна даного дослідження полягає у лінгвокультурологічному вивченні феномена штучних мов у якості конкурентних лінгвокультурних посередників, що мають на меті спростити міжособистісну і міжнародну комунікацію.

Висновки. З одного боку, в наш час ми спостерігаємо беззаперечну перемогу природних мов над будь-якими, навіть найдосконалішими з планових. І здобувається ця перемога саме в царині лінгвокультурології, яка крізь багатство етнічного забарвлення розкриває перед нами всю ментальну красу і неповторність мовного носія, що, зрештою, виявляється сильнішим та привабливішим за будь-які універсальні логіки й доцільності штучно створених комунікативних засобів. Навіть у науковому середовищі далеко не всі фахівці вважають за доцільне брати ці лінгвокультурні феномени у фокус уваги: «...лінгвістична наука зазвичай не вважає штучні мови гідним об'єктом дослідження. Більш того, багато вчених лінгвістів навіть на знання штучних мов дивляться зі скепсисом» [5, 9]. Водночас природні мови перемогли штучні також і в якості засобів інтернаціонального спілкування, чому сприяло багато історичних та економічних чинників, зокрема – доцільність використання задля кращої інтеграції у світову економічну систему.

З іншого боку, ми живемо у добу постмодерного «просторового повороту», коли об'єм комунікації між людьми продовжує зростати, і здійснюється переважно у письмовій формі через різноманітні соціальні мережі, що вимагає ефективного інструменту передачі інформації, і це відкриває певні можливості для значних мовних трансформацій, в тому числі й з застосуванням здобутків деяких планових мов. Також певний інтерес до штучних лінгвоконструктів викликаний їхньою появою на широких екранах кінематографу, коли улюблені персонажі знакових фентезі починають у повний голос розмовляти штучними мовами, сконструйованими професійними філологами. А програмісти не лише створили багато фахових штучних мов, а й побудували на їхній основі цілий всесвіт Віртуальної реальності. Але, вирішуючи багато локальних завдань з комунікації та створення закритих лінгвопросторів, штучні мови не в змозі допомогти людині вирішити глобальне завдання – не лише передати або отримати інформацію, але збагнути повноту її змісту. Та разом з цим пізнати всю глибину Всесвіту іншої людини, етносу чи нації. Натомість вивчення природної мови іншого народу несе в собі повноту когнітивної функції. Адже не лише транслює набір послань, а й дозволяє пізнавати іншу культуру в усій повноті її ментального світовідчуття. І цим робить можливим справжнє взаєморозуміння – чи то на індивідуальному, чи на інтернаціональному рівні.

Література

1. Гумбольдт В. фон. Избранные труды по языкознанию: Пер. с нем. Общ. ред. Г. В. Рамишвили.; Послесл. А. В. Гульги и В. А. Звезинцева. Москва: Прогресс, 2000. 400 с.
2. Zamenhofo L. L. Aldono al Dua Libro de l' Lingvo Internatia. Warsaw : Kelter, 1888. 48 с.
3. Исаев М. И. Язык эсперанто. Москва : Наука, 1981. 85 с.
4. Налимов В. В. Вероятностная модель языка. О соотношении естественных и искусственных языков. [2-е изд.]. Москва : Наука, 1979. 303 с.
5. Королевич А. И. Книга об эсперанто. Київ : Наукова думка, 1989. 241 с.
6. Okrent A. (2009). In the Land of Invented Languages: Esperanto Rock Stars, Klingon Poets, Loglan Lovers, and the Mad Dreamers Who Tried to Build A Perfect Language. N. Y. : Spiegel & Grau. 352 p.
7. Пиперски А. Конструирование языков: От эсперанто до дотракийскогою. Москва : Альпина нон-фикшн, 2017. 224 с.
8. Поліщук Л. Б. Стилістика вигаданих мов у трилогії Дж. Р. Р. Толкієна «Володар пернів» // Одеський лінгвістичний вісник: науково-практичний журнал. Наукове видання. Спецвипуск. Одеса–Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2017. С. 177–180.
9. Соссюр Ф. де. Заметки по общей лингвистике. Москва : Изд. группа «Прогресс», 2000. 280 с.

References

1. Humboldt, W. von. (2000). Selected works on linguistics. Translation from the German language under the editorship of prof. Ramishvili G.V. [in Russian].
2. Zamenhofo L. L. (1888). Aldono al Dua Libro de l' Lingvo Internatia. Warsaw : Kelter [in Esperanto].
3. Isaev M. I. (1981). Esperanto language. Moscow: Science [in Russian].
4. Nalimov V. V. (1979). A probabilistic model of language. On the ratio of natural and artificial languages. [2-nd ed.]. Moscow: Science [in Russian].
5. Korolevich A. I. (1989). Book about Esperanto. Kiev: Naukova Dumka [in Russian].
6. Okrent A. (2009). In the Land of Invented Languages: Esperanto Rock Stars, Klingon Poets, Loglan Lovers, and the Mad Dreamers Who Tried to Build A Perfect Language. New York: Spiegel & Grau [in English].
7. Piperski A. (2017). Construction of languages: From Esperanto to Dothraki. Moscow: Alpina non-fiction [in Russian].
8. Polishchuk L.B. (2017). Stylistics of Fictional Languages in JRR Tolkien's Trilogy "The Lord of the Rings." Odessa Linguistic Bulletin: A Scientific and Practical Journal. Scientific edition. Special issue. Odessa-Kherson: Helvetika Publishing House. pp. 177–180 [in Ukrainian].
9. Saussure F. de. (2000). Notes on general linguistics. Moscow: Publishing House Progress group [in Russian].

Стаття надійшла до редакції 07.09.2019р.